

Leopold
von Sacher-Masoch

Platónova láska

EUROPA

Leopold von Sacher-Masoch

EUROPA

Vydanie publikácie z verejných zdrojov
podporil Fond na podporu umenia.

u. fond
na podporu
umenia

 Bundesministerium
Wohnen, Kunst, Kultur,
Medien und Sport

Die Übersetzung dieses Buches wurde unterstützt
von österreichische Bundesministerium für
Wohnen, Kunst, Kultur, Medien und Sport.

Preklad tejto knihy podporilo rakúske Ministerstvo
pre bývanie, umenie, kultúru, médiá a šport.

Leopold von Sacher-Masoch *Platónova láska*

Preklad a doslov © Adam Bžoch 2025

Redakčná úprava © Martin Plch 2025

Návrh prebalu a grafická úprava © Martin Vrabec 2025

Sadzba © Milan Beladič (www.beeandhoney.sk) 2025

Ako sedemdesiaty druhý zväzok edície Premena
vydalo © Vydavateľstvo Európa, s.r.o. 2025

Prvé slovenské vydanie

www.vydavatelstvo-europa.sk

ISBN 978-80-8237-043-3

Platónova láska

edícia
PREMENA
zväzok 72

„Krásu ul'pievajúcu na duši je potrebné považovať za cennejšiu než krásu telesnú.“

Platón, Hostina

Rád navštevujem dom Tarnowovcov, pretože aj tie najmenšie veci sa v ňom vyznačujú svojráznou útulnosťou; akoby tam visela vo vzduchu a prenikala skrze všetko, sivými múrmi šľachtického dvora, starým ošúchaným nábytkom, ľuďmi aj zvieratami, a akoby človeka – ak ju nejaký čas vdychuje – opantávala a zmocňoval sa ho pri tom pokoj a radosť. Je to istý druh tepla a svetla, a mne sa zdá, že toto teplo vyžaruje najmä zo starej grófky Karolíny Tarnowovej. Často som tam sediac oproti nej pri blkotajúcom kozube s čiernou mačkou v lone medzi veľkými skriňami so starootcovskou drevenou mozaikou a služobníkmi, čo vyzerajú ako polomŕtvi, zabudol v miernom teplom svetle jej očí na svoje trápenia a starosti, na trýznivé pochybnosti i hlboký žal, a vďaka nej sa mi ich podarilo prekonať.

Aj dnes sa u nej cítim dobre. Strávil som dlhý čas mimo vlasti a keď som sa vrátil, moje prvé kroky smerovali ku grófke Tarnowovej; teraz opäť sedí oproti mne, drží ma za ruky a jej modré oči mi hľadia do duše, lebo veď čo už pred nimi zostane ukryté?

Je mrazivý zimný večer – jasný ale chladný, dokonca veľmi chladný –, zvonka sem dopadá trbleť niekoľkých hviezd a zatiaľ čo sa zhovárame, oheň z kozuba vrhá na koberec odlesky červených jazykov. Mám toho veľa na srdci, a ona mi má zodpovedať nejednu otázku.

Okrem mojej mamy a mojej manželky je grófka jedinou ženou, ktorá vo mne vždy vzbudzovala rešpekt; táto

žena, ktorá každému tak veľmi imponuje, však rozhodne nie je panovačná, nepôsobí vlastne ani mohutným dojmom, je to naopak veľmi drobná, krehká osoba s malou tvárou, ktorú v starobe dôstojne lemujú sivé vlasy a vyznačuje sa mimoriadnou jemnosťou a krásou, no táto krása je duchovná, a duchovná je aj moc, ktorú vyžaruje; táto moc sídli predovšetkým v jej veľkých modrých očiach, ktoré akoby na náš svet hľadeli z nejakého iného sveta. Svoju duchovnú podstatu preniesla na svojho syna, grófa Henryka, a spôsob, akým na mňa hľadí, vo mne na okamih vzbudí predstavu, akoby na mňa hľadel môj priateľ.

„Čo robí náš Platón?“ spýtam sa rýchlo, „nemám od neho už vyše roka nijaké správy.“

„Už vyše roka,“ riekla grófka, „za ten rok sa toho veľa udialo. Rozišiel sa so svojou ženou...“

„So svojou ženou?“ zvolal som a mimovoľne som vstal. „Henryk bol ženatý?... Platón – a ženatý... to predsa nie je možné.“

„Takže ste ani nevedeli, že sa oženil?“

„Nič neviem, nič.“

„No tak sa posad'te,“ povedala grófka. „Áno, pred rokom sa oženil a pred niekoľkými týždňami sa so svojou ženou rozišiel.“

Posadil som sa. „Platón sa oženil, rozišiel,“ riekol som, „vôbec tomu nerozumiem. On – taký nepriateľ žien.“

„To nebol nikdy,“ prerušila ma grófka.

„Tak teda filozof, idealista, ktorý nechcel mať nič spoločné s pozemskými vecami, vždy sa vznášal na dúhe ako svätý Denis vo Voltairovom epose *Purcelle* a v žene videl nanajvýš mimoriadne duchaplnú a krásnu opicu... takže sa oženil – to je neuveriteľné. Ešte vždy

ho mám pred očami, ako som mu pred troma rokmi naposledy stisol ruku. Vtedy sa ešte nedotkol žiadnej ženy, alebo predsa? Raz som sa ho spýtal: Nikdy si nemiloval ženu? a on mi odvetil: Áno – ale bol to muž.“ Grófka sa usmiala.

„Stále ho mám pred očami,“ pokračoval som, „ako sa pri tom usmial; mal krásnu tvár a detsky zlomyselný úsmev, vždy mi pripomínal prezlečené dievča – taký nežný a pôvabný bol jeho zjav; kráčať vždy po špičkách, rýchlo sa červenal a keď rozprával, zatváral oči a pohyboval rukami, akoby plával. Radšej sa vyhýbal ženám a k mužom sa správal nežne a láskyplne, tak ako sa iní správajú k dámam. Bol to priateľ ako nikto iný, vedel sa obetovať pre tých, ktorí boli jeho srdcu blízki...“

Nedostal som nijakú odpoveď, pretože zatiaľ čo som rozprával, dovnútra pomaly a dôstojne vstúpila čierna mačka, na zamatových labkách nečujne prešla až ku kozubu a skočila grófke do lona, kde začala so zažmúrenými očami priasť a krútiť chvostom. Tá mačka sa volala Mimi a bola tou najdokonalejšou mačkou, akú som v živote videl, skutočná mačacia krásavica, ktorej sa v okrúhlych žltých očiach zračila skutočná duša, prirodzene mačacia duša, a bolo v nich toľko ducha a dobroty; tá mačka mala svoj príbeh, osud i svetobôľ; jej nešťastím bolo, že sa ako mačka zamilovala do človeka.

Keď grófku pozdravila, preskočila ku mne a usalašila sa mi na kolenách, a keď som ju hladkal, cítil som, že jej nádherný kožuch, ešte celkom studený zvonka od zimného mrazu, vyžaroval príjemnú sviežosť.

„Jeho odpor k ženám bol teda skôr plachosťou,“ začal som znova.

„Nie, uňho sú to zásady,“ odvetila grófka. V tom okamihu mačka vyskočila na rímsu kozuba, kde zostala sedieť a zdalo sa, že s veľkým napätím sleduje náš rozhovor.

„Zásady?“

„Áno, v skutočnosti jestvuje oveľa viac idealistických pováh, oveľa viac čistých srdc,“ hovorila grófka, „než by sa zdalo. Nejednen taký človek sa však za svoju dobrotu hanbí a skrýva ju ako čosi, čo by ho mohlo prezradiť, skrýva ju priam ako zločin. Aj vy... len sa predomnou netvárite ako pesimista, ako libertín... poznám vás. Veľmi dobre. Keby som vám ale mala vysvetliť, ako k tomu celému došlo, musela by som začať zoširoka; no aj keby som vám chcela všetko vyrozprávať, príbeh jeho manželstva by ste aj tak nepochopili. Tak čo teda?“ Zamyslela sa.

„Ale ja som veľmi zvedavý.“

„Museli by ste vedieť o jednom jeho dávnejšom zážitku,“ začala opäť grófka, „aby ste môjho syna nespravodlivo neodsudzovali. Najlepšie teda bude...“ vstala, otvorila jednu z veľkých skríň a vybrala odtiaľ akýsi zošit, ktorý krátko prelistovala.

Potom riekla: „Prečítajte si tieto listy, ale majte stále na pamäti, že boli napísané pred ôsmimi rokmi a môj Henryk vtedy nemal viac než dvadsať rokov – a čítajte ich presne v tom poradí, v akom sú tu zošité. Keď tu bol Henryk naposledy, sám si odo mňa vypýtal ihlu a modrú hodvábnu niť, zošil ich a napísal názov.“

Bolo už neskoro, keď som prišiel domov, moja zvedavosť však bola príliš veľká; tak som sa teda ihneď pustil do čítania a zošit som ani na okamih nepustil z ruky.

*LISTY
MOJEJ MAME*

7. decembra.

Milá mamička!

Šťastne som pricestoval a mám sa dobre, no popritom sa cítim dosť osamelý a – nehanbím sa priznať – dosť sa aj bojím. Vieš predsa, že som si obliekol vojenský kabát, aby som si v krajine, ktorej som občanom, splnil svoje povolanie, nie však aby som sa hral na nejakého hrdinu. Prahnem po domove a nesmierne, hlboko túžim po Tebe, ale aj po starom nábytku, po každom kúte v prítmí, po mojej čiernej mačke, dokonca aj po otcovi, ktorý sa voči mne vždy správal prísne a bol mi cudzí. Ved' som teraz po prvýkrát preč z domu. Moje bývanie je príjemné a je pohodlne zariadené, už som vyhl'adal svojho nadriadeného a bol som navštíviť aj mojich kumpánov; plukovník vystupoval voči mne pomerne chladne, dôstojníci sa ku mne správali s urážlivou zdvorilosťou. Dávajú mi pocítiť, že som sa dostal k regimentu protekčne, „so zlatou preponkou na šabli“.

Tak teda po večeroch sedávam pri teplej peci, môj ordonanc mi varí vodu na čaj, zatiaľ čo ja sa oddávam úvahám, a toto sú moje najšťastnejšie hodiny, pretože vtedy som pri Tebe v našom milom dome. Stačí, aby som zatvoril oči, a všetko mám živo pred sebou. Je päť hodín, čas, keď som zvykol u Teba v izbe piť kávu. Anna už prestiera veľký okrúhly stôl so žltým kvetovaným obrušom, Marcin hrkoce šálkami; počujem Tvoj nežný hlas – počujem aj Alfréda a Romana, ako zapárajú do dobráckej Anny, volajú ju anjeličkom-strážničkom a ona sa rozčertí. Neviem prečo, ale v takom okamihu sa nedokážem smiať ani z množstva jej svätých obrázkov ani z myrtových vencov a nesmejem sa ani

z jej rojčenia o pátrovi Serafikovi, dokonca ani z jej panského spolku. Dokonca aj Marcin so svojou smiešnou náklonnosťou ku guvernantke sa mi javí priam ako prírodná nevyhnutnosť – starému domu by niečo chýbalo, keby pri servírovaní negúľal očami a nevzdychal, a keby si pri drhnutí podlahy, keď tancuje na kefách, neopakoval francúzštinu. Čo robí Adam, ten úžasný Adam, ktorého som miloval už ako dieťa, čo ma okrem pestúanky ako jediný smel nosiť na rukách – napriek jeho maštalnému zápachu, neumytým rukám a tvári brunátnej od pálenky som ho volal „pekný Ada“. Nech však voči nemu nie som nespravodlivý – raz si ruky predsa len umyl, a to v deň, keď s dvoma červenými klinčekmi v chlopni saka požiadal o ruku Rozáliu. Či si ich umyl aj v deň svadby, to veru neviem. A čo robí Rozália? tá dobrá duša zmáčala mnohými slzami cestu, keď pre mňa piekla poslednú jablkovú štrúdlu. Hovorím tu však o služobníctve, a zabúdam na...

Ale moji bratia predsa vedia, ako ich milujem, veď sú mojimi najlepšimi priateľmi, a odvtedy, čo som preč, určite zviedli mnohé bitky; kto teraz velí francúzskej armáde? Azda budú hľadať Napoleona, a u granátnikov im budú chýbať v rade štyria muži a jeden z gardy u ľahkej pechoty a – nemôžem im to len tak zatajiť – jeden dokonca u hulánov. Budú sa síce hnevať, ale povedz im, že mi bolo ťažko rozlúčiť sa s mojimi papierovými vojačikmi, a preto som si týchto niekoľkých vzal so sebou, a teraz stoja na mojom stole medzi knihami a bustami Puškina a Lermontova.

Vidím Ťa, ako po káve sedíš za malým krajčírskym stolíkom s mestskou vedutou, pod ktorou je veľkými písmenami napísané „Peterburg“, pretože inak by ju

nikto nespoznal. Spomínaš si ešte, že keď som bol dieťa a za otcom niekedy prišiel pán von Festenburg, nikdy som Ti nevedel povedať, kto uňho je, pretože som si nevedel zapamätať jeho meno, a zakaždým som sa rozbehol k Tvojmu krajčíorskemu stolíku a rozradostene som zvolal: Pán von Peterburg, mama, pán von Peterburg!

Vidím Ťa, ako tam sedíš za krajčíorskym stolíkom, na hlave máš biely čepček a mesto Peterburg zakrývajú košele a pančuchy, oproti Tebe visí obraz mojej malej nebohej sestry a nad posteľou Ti visí kríž so Spasiteľom a Madona s Jezuliatkom, a zatiaľ čo sa stmieva, služobníctvo sedí vo veľkej izbe, ktorá má malé okná a je v nej večný súmrak, Anna im po tridsiaty raz predčítava *Rinalda Rinaldiniho* alebo príbeh o cárovi Ivanovi Hroznom a o jeho telesnej stráž, a Ty potom ideš po svoje šatky a handričky, aby si pozakrývala vtáky, ktoré sedia s hlavou pod krídlom na bideľkách a chce sa im spať, škorca, holubice, krivonosy a dvadsaťjeden kanárikov, myslím, že ich je naozaj dvadsaťjeden alebo aj viac, pretože mladé sme nikdy nedávali preč, hoci sme si to zakaždým slávnostne sľubovali. Žijú ešte mačky a Mimi, moja čierna priateľka? Kto ju necháva apor-tovať? A čo starý Džoks, nedohrýzol opäť Adamovi na smrť nejakého králiku? Počujem ho ako mraučí a mám pred očami, ako jedovato kňučí, keď hlce chlebové gulôčky, ktoré mu položil na stôl Roman.

Sála je už zrejme úplne temná ako vtedy, keď ma tam nechal otec stáť ako predsunutú stráž a biele závesy ožili a ja som odtiaľ s plačom ušiel; tá krásna sala pôsobí tak vládne v slnečnom svetle s nábytkom potiahnutým modrým hodvábom, s dočervena rozkvitnutými kaktusmi a s množstvom malieb – s dievčaťom

držiacim v rukách mačku, s maskou, s Mojžišom ukazujúcim Izraelitom v púšti hada, s krajinkami, na ktorých poznám každý strom, každú vetvu.

Otec sedí vo svojej izbe za mramorovým stolom a číta, na stole mu stojí Vergilius, Fridrich Veľký a Goethe vo svojom dlhom kabáte s kapucňou, s rukami skríženými za chrbtom. Veľmi často som sa zabával tým, že som Fridrichovi vyťahoval z pošvy jeho malý kord a znova ho zasúval späť. Je tam aj Napoleon, obkročmo sedí v kresle tak ako počas bitky pri Lipsku, a malý porcelánový klavirista s veľkým vrkočom. Medzi oboma oknami výhražne stojí muž v brnení, nad jeho prilbou sú skrížené vyštrbené šable, na ktorých hrdzavejú staré krvavé škvrny a na stene visí turecká zástava, obrnená košeľa tatárskeho chána, ktorého zabil pri Zolkieve jeden z Tarnowovcov pod vedením Sobieskeho, a visia tam aj mongolské šípy, ktorých mi vždy zakazovali dotýkať sa, pretože sú otrávené.

Zabávam Ťa ale vecami, ktoré všetky poznáš a obklopujú Ťa, mne sa však javia, odkedy som od nich tak ďaleko, nekonečne cenné a pozoruhodné.

Chceš odo mňa správy, ale ja neviem, čo by som Ti dnes mal porozprávať, dúfam však, že v nasledujúcom liste Ti budem môcť rozpovedať množstvo vecí, pretože tak ako som Ti všetko vždy hovoril doma, aj teraz sa Ti zverím s každou tajnou myšlienkou a s každým pocitom, aj keby som sa mal zaň hanbiť a napíšem Ti o všetkom, aj keby toho bolo na Teba priveľa, o všetkom, čo pozažívam, zverím sa Ti s myšlienkami, ktoré mi zídu na um, s mojimi pocitmi aj s činmi, a Ty mi tak ako doma zakaždým povieš, či som nerozumný alebo či som konal správne. Pretože svojou láskavou, nežnou

rukou si ma vždy dobre viedla, a keď na mne priateľsky spočinul Tvoj zrak, vedel som, že so sebou smiem byť spokojný. Zbohom, drahá mamička, pozdravujem všetkých, všetkých z celého srdca.

Tvoj vďačný syn
Henryk.

Dodatok.

Už som chcel list zalepiť, keď mi zrazu zišlo ešte niečo na um, čo Ti musím oznámiť, isté nevšedné stretnutie. Keď som šiel z kasárne do svojho bytu, preleteli popri mne akési fantastické sane a v nich sedela mladá žena v nádhernej toalete. Zbadal som ju iba letmo, viem však, že mala plavé vlasy, krásne oči a držanie tela ako kňažná, hotová vládkyňa. Zastal som a hľadel som za ňou, a keby jej štyri malé ukrajinské koníky tak neuháňali, rozbehol by som sa za ňou. Som ochotný zájsť na promenádu, do divadla, dokonca pochodiť aj kostoly, aby som ju opäť našiel, a keď už budem vedieť, kde býva, rád prestojím hodiny pod jej oknami, len aby som uvidel jej tieň vznášajúci sa popri záclonách.

Vysvetlíš mi to? Krásna žena sa mi zdá tou najrozkošnejšou vecou, dokážem sa ňou zaoberať vo dne v noci, vymýšľam si sám pre seba romány, ktorých som hrdinom a ona hrdinkou, vynára sa mi v snoch, nikdy však nemyslím na to, že by som ju vlastnil, ba dokonca viem, že stačí, aby som si s ňou vymenil hoc len desať slov, a...

Krásna žena je pre mňa čosi ako umelecké dielo, povedzme ako maľba, ktorej sa človek nikdy nesmie dotknúť, dokonca sa k nej nesmie ani priblížiť, ak nechce byť svedkom toho, že sa jej čaro rozplynie.

Moju kňaznú určite ešte uvidím, no nebudem sa s ňou zhovárať. Tak ako keď Ty vdychuješ nádhernú vôňu svojich ruží, budem aj ja vdychovať jej vôňu, budem obdivovať jej tvar, no nikdy ju neodtrhnem. – Len sa zo mňa smej, že sa ja, hlúpy chlapec, vôbec odvažujem hovoriť o odtrhnutí takej hrdej ruže.

Takže tentoraz si dostala dlhý list, nabudúce Ti však napíšem veľmi málo. Buď zhovievavá k Tvojmu detinskému hrdinovi, mojím jediným, najoblažujúcejším potešením je písať Ti.

Dobrá noc, drahá mamička.